

میرنوروز

با پیشگفتاری از دکتر میرجلال الدین کزازی

به اهتمام

ایرج کاظمی

خرم آباد

انتشارات الفلاک

۱۳۹۰

سرشناسه :	کاطمی، ایرج، ۱۳۲۰ -
عنوان و نام پدیدآور :	میر نوروز/ پژوهش و نگارش ایرج کاظمی.
وضعیت ویراست :	ویراست ۲.
مشخصات نشر :	خرم آباد: افلاک، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری :	۲۲۴ص.
شابک :	۹۷۸-۹۶۴-۱۸۶-۰۳۳-۲
وضعیت فهرست نویسی :	فبا
موضوع :	میرنوروز، قرن ۱۲ق.
موضوع :	شعر لری -- قرن ۱۲ق. -- تاریخ و نقد
رده بندی کنگره :	۵۸۰۳۱۳۹۰ PIR۶۷۹۱/۷۸
رده بندی دیویی :	۸۱۵/۵
شماره کتابشناسی ملی :	۲۳۹۲۹۲۳
تاریخ درخواست :	۱۵/۰۱/۱۳۹۰
تاریخ پاسخگویی :	۲۷/۰۱/۱۳۹۰
کد پیگیری :	۲۳۹۱۵۵۸

انتشارات افلاک

نام کتاب :	میر نوروز
به اهتمام :	ایرج کاظمی
ناشر و محل نشر :	انتشارات افلاک، خرم آباد - همراه: ۰۹۱۲۱۶۹۶۴۸۰
نوبت چاپ :	اول ۱۳۹۰
آمور رایانه‌ای :	فرشته صیادی بیرانوند - ثریا ساکی
صفحه آرایی :	مهری بختیاری
طرح جلد :	خانم عمران
تنظیم :	فرشته بیرانوند - لیلا حسین پور
شمارگان :	۲۰۰۰ نسخه
لیتوگرافی - چاپ :	واصف-دژ
بها :	۷۰۰۰ تومان
شابک :	۹۷۸-۹۶۴-۱۸۶-۰۳۳-۴

خرم آباد، خیابان علوی، ۱۲ متری کاظمیان محل سابق چاپخانه امیر کبیر

تلفن: ۰۶۶۱-۴۲۰۵۵۵۹ - ۰۶۶۱-۴۲۰۷۱۶۴

دیباچه

ایران ، در درازنای تاریخ دیرباز و پرشیب و فراز خود، همواره سرزمین تیره ها و تبارهایی گوناگون بوده است که چونان ایرانی و نازان و سرافرازان به نام سپند و گرامی ایران ، در کنار یکدیگر می زیسته اند . این هنجار و ویژگی تیره شناختی در این سرزمین کهن چنان دیرینه و پایدار بوده است که از رویه روشن و آشکار تاریخ ، راه به پهنه تاریک و رازآلود اسطوره برده است و در شاهنامه ، چونان نامه فرهنگ و منش ایرانی که استوارترین و پایدارترین ویژگیها و هنجارهای این منش و فرهنگ در آن بازتاب یافته است ، نمود و نشان یافته است . پاره ای از این تبارها و تیره ها زبانی ویژه خویش داشته اند که یکی از شاخه های درخت گشن بیخ و تناور زبانهای ایرانی شمرده می شده است . نیز، در همه روزگاران در تاریخ ایران ، زبانی فراگیر و فرهنگی و دیوانی ، چونان رشته پیوند در میان این تیره ها و تبارها، آنان را با یکدیگر می پیوسته است و همبسته می داشته است . گاه نیز ، درپاره ای از این زبانهای تیره ای و بومی ، سامانه ای ادبی پدیدار شده است . یکی از کهن ترین و نزاده ترین تیره های ایرانی لراند که زبانی ویژه خویش داشته اند و هنوز ، در این روزگار نیز، آن را در گفتار به کار می گیرند. زبان لری که یکی از دیرینه ترین زبانهای ایرانی است ، خود خانواده ای زبانی را پدید می آورد با شاخه ها و گویشهایی چند. این زبان در شمار زبانهایی است که کاربردی هنری و زیباشناسانه نیز یافته اند و به قلمرو دلاویز و فسونبار ادب راه بسته اند و سخنورانی آنها را ، در سرودن چکامه هایشان به کار گرفته اند.

یکی از این سخنوران که نزد لران بسیار گرامی است آوازه ای بلند یافته است ، به گونه ای که گاه او را با نامورترین بومی سرای ایران زمین باباطاهر می سنجند ، میرنوروز است ، سخنوری که کمابیش سه سده پیش می زیسته است و سروده های او در زبان لری آنچنان در نهاد و نهان لران کارگر افتاده است که آنها را ، در درازنای این سده ها ، از بر می داشته اند و به آواز و دمساز با ساز می خوانده اند. از آن میان ، یکی از این سروده ها که در دستگاه و داد ماهور خوانده می شود و

در خنای لرستان جایگاهی بلند و برین یافته است. همان است که به نام این سراینده، میرنوروزی نام گرفته است. این ترانه شورانگیز و شررخیز را لُران علیوسی، یا علیسونه نیز می نامند که گویا ریخت ترانه علیدوستی است.

لرستان یکی از ناشناخته ترین و ناکاویده ترین بومهای ایران است و گنجینه ای است سر به مهر و ناپسوده و ناگشوده از تاریخ و فرهنگ ایران. هر آینه، اگر این گنجینه گرانسنگ گشوده آید و رازهای نهفته اش از پرده بدر افتد، پرتوی بر بخشهایی تاریک از این تاریخ و فرهنگ خواهد افکند و شکوه و شگرفی آن را، بیش از پیش، بر ایرانیان و ایرانیان آشکار خواهد گرداند.

بر این پایه، فراهم کرد و چاپ کتابی چون میرنوروز را که در آن زندگانی و سروده های سخنوری نامدار و کاویده و بر رسیده آمده است، به مَروا و فال نیک می باید گرفت. سخنور و نویسنده و روزنامه نگار و پژوهشگر فرهیخته و پر تلاش لرستانی، استاد ایرج کاظمی، را فرخباد و دست مریزاد می باید گفت که انگیزه از دلبستگی و باورمندی به فرهنگ نیاکانی، به شایستگی کوشیده است که این سخنسرای کهن لر را نخست با برگزاری همایشی در خوز، سپس با چاپ جستارهای در پیش نهاده در این همایش در کتابی که هم اکنون فراپیش خوانندگان گرامی است، به خواستاران و دوستاران ادب بومی ایران بشناساند. از درگاه دادار دادآفرین برای این لرنژاد فرخ نهاد که دیر زیاد وشاد؛ کامکاری و بختیاری روزافزون، در این گونه تلاشهای فرهنگی و ادبی آرزو می برم.

دکتر میرجلال الدین کزازی

۱۳۹۰/۹/۵

سپاس نامه

کتاب میرنوروز به همت دوست فرهنگ خواه حاج محمد احمدی مدیر انتشارات افلاک خرم آباد با سپاس فراوان از ایشان و همچنین پیگیری های دیگر دوست مُحَقِّقَم سیدیدالله ستوده به سامان رسید و اکنون پیش روی شما خواننده ی ارجمند است.

در سال ۱۳۸۳ کتابی تحت عنوان (یادنامه ی میرنوروز) پس از برگزاری همایشی یکروزه در قلعه ی فلک الافلاک با گزینش برخی مقالات برتر که در آن همایش به وسیله ی نویسندگان آن قرائت گردید به چاپ رسید. منتهی به دلیل شتاب و عجله به جهت رساندن کتاب به نمایشگاه سراسری آن در تهران کاستی ها و اغلاطی در کتاب به همان دلیل ذکرشده به وجود آمده بود که اشکال آن را بیشتر متوجه نگارنده می نمود. اکنون که کتاب در شکل و قالب تازه ای به نظر خوانندگان عزیز می رسد تلاش شده است در حد توان برخی از آن کاستی ها رفع و در کنار آن بیشتر به سروده های محلی میر و برگردان آن به فارسی توجه شود. تغییراتی نیز نظیر جایگزین کردن یک مُقَدِّمه به جای دیباچه ی قبلی و ذکر بعضی نکات ناگفته درباره ی میر در این چاپ لحاظ گردیده است.

اما در این رهگذر بر سر آن نخواهیم بود که این مختصر نیز از کاستی های بعضاً اجتناب ناپذیر خالی خواهد بود؛ چرا که در مواردی به سبب دسترسی نداشتن به مأخذ اصیل و مُعْتَمَد و دوری چندساله از زمان زندگانی شاعر و آنجایی که پای ذوق و حدس و گمان پیش می آید آدمی بیشتر مُخْطی است تا مُصِیْب. منتهی اطمینان دارد چشم داشت، به سعوی صدر عزیزان خواننده و آگاه، خطاپوش آن خواهد بود ...

اما آنچه که در این سپاس نامه مورد نظر است یادکرد عزیزان و بزرگانی است که ذکر خیرشان از این بابت مرا نوعی ادای دین است. نخست سپاسی از سویدای دل به محضر استاد دکتر میرجلال الدین کزازی که من بنده را ادای شکر و احترام این بزرگ از مقوله فرایض است و دیگر استاد علیرضا قوامی دوست بزرگواری که از

۱۴۹	 ۱۶_ تجنیس
۱۵۱	 میرنوروز شاعر نامی لر
۱۵۹	 بررسی محیط اجتماعی، ادبی و سیاسی دوران حیات میرنوروز
۱۶۵	 فقر میرنوروز
۱۶۷	 شرح زندگی میرنوروز
۱۶۹	 ویژگی‌های فکری و اعتقادی میر در اشعارش
۱۶۹	 ۱_ وحدت وجود
۱۶۹	 ۲_ توکل به خدا
۱۶۹	 ۳_ یاد جوانی و شبکه از دوران پیری
۱۷۰	 ۴_ قضا و قدر و اعتقاد به جبر
۱۷۱	 ۵_ اعتراض نسبت به حاکمان زمان خود
۱۷۲	 صورخیال در شعر میرنوروز
۱۷۴	 آرایه‌های ادبی و نگرش میرنوروز به صنایع ادبی
۱۷۶	 آرایه جناس
۱۷۶	 آرایه اشتقاق
۱۷۷	 آرایه واج‌آرایی (تنمیه حروف)
۱۷۷	 آرایه مراعات‌النظیر (تناسب)
۱۷۷	 آرایه تضاد
۱۷۸	 آرایه تکرار
۱۷۹	 آرایه تصدیر «ردالمصدر الی المعجز»
۱۷۹	 آرایه لف و نشر
۱۸۰	 میرنوروز، شاعر عشق، اندوه و زندگی
۱۸۲	 ۱_ سلوک شاعر
۱۸۳	 ۲_ تأثیر اشعار میرنوروز در موسیقی غرب و جنوب غربی ایران
۱۸۴	 ۳_ میرنوروز و طنز و هزل
۱۸۵	 برخی تکبیت‌ها و مفردات شعری میرنوروز

پیش‌گفتار

چهل و سه سال پیش، خردادماه سال یکهزار و سیصد و چهل و شش برای نخستین بار زنده‌یاد اسفندیار غضنفری امرایی اقدام به تصحیح و چاپ دیوان میرنوروز کرد. کاری که در آن روزگار نو بود و قابل تمجید. دیوان میرنوروز به خاطر برخی اشعار خوب و نسبتاً استوار در بین توده‌های عوام از جذابیتی خاص برخوردار بوده و بسیاری موارد به عنوان ارسال‌المثل از آن استفاده می‌شده و می‌شود. نکته‌ای که بیانش ضروری می‌نماید، این است که موسیقی آوازی منطقه لرستان در حصار آوازهای علیدوستی، میرنوروزی، ساروخانی، عزیزبگی محصور و محدود است و در کنار آن برخی تصنیف‌ها که ریشه در قرن‌های متمادی دارد.

شیوه‌های آوازی که بیشتر در انحصار آهنگ یا نوای میرنوروزی و علیدوستی است تفاوت چندانی محسوس با هم ندارند. خواندن و نواختن آن دو در یک دستگاه یا یک مایه و یا در یک گام خاص قرار دارد یعنی مایه داد ماهر و گام رمازور، اما شعرها متفاوت است برخی منسوب به علیدوست و بعضی منتسب به میرنوروز. در طی سالیانی دراز هنوز با قاطعیت نمی‌شود سروده‌های علیدوست را از میر جدا کرد. در مورد اشعار باباطاهر نیز گاه دیده می‌شود که از سروده‌های فایز دشتستانی به نام و اسم بابا استفاده شده هر چند که سیاق و شکل و ماهیت شعر باباطاهر آنگونه است که به راحتی می‌شود از اشعار فایز که بعضاً فاقد استحکام و جذابیت شعری است در قیاس با شعر بابا که خمیرمایه و عنصر ذاتی شعر به معنی هنری آن موج می‌زند آن را تمیز داد.

سبک و شیوه‌ها؛ با اندکی تعمق و آشنایی و الفت با سروده‌های محلی میر تفاوت آشکار آن به دلیل کاربرد واژه‌هایی خاص که بعضاً در محاورات مردم قدیم ایلام و لرستان دیده می‌شود. اساس تفاوت و تمایز شعر میر با بعضی سرایندگان لر کاملاً محسوس است.

میر اشعاری متفاوت دارد. آن دسته اشعار فارسی که در بحر رمل مسدس سالم سروده شده و مضامین و مفاهیم عرفانی را نشان می‌دهد، غث و سمین زیاد دارد ... بعضی خوب و دسته‌ای متوسط و تعدادی نیز ضعیف نشان می‌دهد ...

آن دسته اشعار هم که به گویش لری یا لهجه بومیان محلی سروده شده نیز خوب و متوسط و ضعیف آن در کنار هم هستند. منتهی وقتی در قالب آوازی و دو نوای خاص نظیر سازوخانی و عزیزبگی قرار می‌گیرد با توجه به سلیقه‌های مختلف متفاوت می‌نماید.

نواهایی که با نام علیدوستی و میرنوروزی از حنجره بعضی خوانندگان خلاق و مبتکر پیرون می‌آید به نوعی بیان عواطف، عصیان و طغیان درونی مردمانی ساده‌دل، بی‌پروا و سرشار از معرفت و عشق است. بیان این نکته که شعر در حقیقت آینه‌ی تمام‌نمای عشق و بازتاب درونی شاعر است در همه دوران تحولات شعری و ادب مملکت ما مورد بحث بوده است.

میر در حقیقت شاعر طبیعت است و همین طبیعت پیامد و واژگان خاص خود را در بیان وی نشان می‌دهد. کلمات و کاربردها و نام‌هایی نظیر کوهساران، کبک، ماه، رنگین‌کمان، نان جو، کبوتر بارها در شعر میر متجلی است و گاهی انسان به یاد شعرای دوران جاهلیت و تعلقات سبعه نظیر امرؤ القیس و دیگرانی می‌افتد که از خاکستر به جای مانده کاروان معشوق و اطلال و دمن و عشقی که الهام‌بخش سروده‌های آنان است نشأت گرفته است.

باید پذیرفت که مایه تجلی شعر هر شاعری عشق است و هر هنرمند بدون عشق، این تجلی و شکوه را ندارد این رنگین‌کمان عشق و عبور از آن مرز حقیقت خاص شاعر را به مفهوم ناب و تجلی‌گاه انس ازلی می‌رساند و سیراب و سرشار از حیرت و فنا و تعلقات دیگرش می‌سازد. میر از کنار یک رودخانه خروشان عشق و ذوق هنرمندانه می‌گذرد و نوای سرکش این دل‌انگیزی در ترنم عاشقانه و تأثیرگذار او در طی سه قرن گذشته آرام‌بخش دل‌های حساس و زودرنج ساکنان ساده‌دل دامنه زاگرس بوده است و خواهد بود.